

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

мр Бојане Бодроже

„Детерминанте илузија самопобољшања у ситуацији доживљеног неуспеха“

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовео комисију Наставно научно веће Филозофског факултета, 18. марта 2016. године
2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: др Снежана Смедеревац, редовни професор за ужу научну област Психологија, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду (25.3.2011.), ментор др Владимир Михаић, ванредни професор за ужу научну област Психологија, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду (3.3.2016.), председник комисије др Ирис Жежељ, доцент за ужу научну област Психологија, Филозофски факултет, Универзитет у Београду (1.11.2012.), члан комисије др Горан Опачић, ванредни професор за ужу научну област Психологија, Филозофски факултет, Универзитет у Београду (15.6.2015.), члан комисије
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Бојана (Вујо) Бодрожа
2. Датум рођења, општина, република: 22. март 1981. године, Бачка Паланка, Република Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: Филозофски факултет, Универзитет у Београду, 2. јун 2009. године „Самопоштовање као предиктор реаговања на повратну информацију о способностима“
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Психологија
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Детерминанте илузија самопобољшања у ситуацији доживљеног неуспеха

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација написана је у складу са уобичајеним форматом емпиријског истраживачког рада. Први део дисертације посвећен је разматрању теоријских тема и концепата релевантних за проблем истраживања, док је у другом делу описано спроведено истраживање и интерпретирани су добијени резултати.

У теоријском делу рада дат је обухватан преглед теорија и истраживања које се баве мотивима који управљају одржавањем слике о себи. Овај део рада структурисан је у три поглавља у којима се концептуализују најбитнији мотиви одржања слике о себи: мотиви самопобољшања и самопотврђивања, а затим се на обухватан начин анализирају детерминанте које утичу на динамику испољавања ова два мотива. Анализиран је утицај већег броја детерминанти мотива самопобољшања и самопотврђивања, као што су експлицитно самопоштовање, индикатори крхког самопоштовања – (ин)конгруентно, условно и нестабилно високо самопоштовање, као и важност евалуиране карактеристике личности. На основу прегледа теоријских концепата и емпиријских налаза, у засебном поглављу истакнути су још увек актуелни проблеми везани за ову истраживачку област, на основу чега је дефинисан проблем истраживања.

Емпиријски део дисертације садржи поглавља Метод, Резултати, Дискусија, Закључна разматрања, Литература и Прилози. У одељку о методу истраживања детаљно је описан нацрт истраживања, узорак испитаника на ком је спроведено истраживање, варијабле и начин њиховог мерења, процедура истраживања и начин статистичке обраде података. У одељку Резултати, у шест поглавља су описани налази истраживања. Детаљно су описани дескриптивни подаци о варијаблама, провера успешности експерименталног третмана, а затим и најважнији резултати истраживања који се тичу односа маркера крхког самопоштовања са самопобољшавајућом и самопотврђујућом мотивацијом, односа различитих маркера крхког самопоштовања и конструктне валидности имплицитног самопоштовања. У последњем поглављу је анализиран и утицај важности евалуиране карактеристике личности на начин реаговања на евалуацију личности. У одељку Дискусија кандидаткиња је интерпретирала добијене резултате у контексту релевантних теоријских концепата и налаза других аутора, а затим у Завршним разматрањима дала осврт на најважније налазе и њихов теоријски и практични значај.

Докторска дисертација написана је на 252 стране, садржи 2 слике, 21 графикон, 145 табела и 222 библиографске јединице.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У оквиру теоријског прегледа кандидаткиња је приказала најзначајније мотиве који леже у основи динамике одржавања позитивне и постојеће (било позитивне или негативне) слике о себи – мотива самопобољшања и мотива самопотврђивања. Кандидаткиња је на систематичан начин изложила бројна истраживања којима се документује постојање ових мотива и дала преглед савремених налаза из ове области у којима се обрађују два још увек актуелна истраживачка питања: а) које карактеристике личности детерминишу индивидуалне разлике у интензитету ова два мотива и б) под којим околностима ће превладати један или други мотив. Када су у питању индивидуалне разлике у испољавању мотива самопобољшања и самопотврђивања, истраживања показују да није значајан само *ниво* експлицитног самопоштовања, него и његов квалитет. Стога кандидаткиња даје преглед различитих концептуализација и начина мерења квалитативних разлика у самопоштовању преко комбинације експлицитног самопоштовања са имплицитном самопоштовањем, условним самопоштовањем и стабилношћу самопоштовања. Досадашња истраживања указују на то да међу особама високог самопоштовања може да се направи дистинкција између „крчког“ и „сигурног“ самопоштовања, те да је за особе крчког високог самопоштовања карактеристична израженија самопобољшавајућа мотивација. Међутим, валидност конструкта крчког самопоштовања још увек је под знаком питања, што значајно отежава извођење јасних закључака о његовом односу са саомпобољшавајућом мотивацијом. Када су у питању ситуационе детерминанте самопобољшања и самопотврђивања, кандидаткиња је пажњу усмерила првенствено на важност евалуиране карактеристике личности, као и на домен (когнитивни и афективни) у ком се испољава самопобољшавајућа и самопотврђујућа мотивација. Анализирајући наведене детерминанте, кандидаткиња је препознала више поља у којима су налази истраживања недостајући, непотпуни или инконзистентни, те је на основу тога фокусирала проблем свог истраживања на неколико важних питања: да ли међу особама *ниског* самопоштовања такође постоје квалитативне разлике у начину самопобољшавајућег и самопотврђујућег реаговања на евалуацију личности; какав је емпиријски статус конструкта крчког високог самопоштовања и да ли он има утицаја на разумевање везе између крчког самопоштовања и самопобољшавајуће мотивације. Теоријски део дисертације написан је систематично и компетентно, а кандидаткиња је показала способност да препозна актуелне научне проблеме и да постави истраживање тако да на адекватан начин на њих одговори.

Одељак Метод је написан у складу с важећим стандардима у емпиријским истраживањима и садржи веома прецизан и детаљан опис истраживачких процедура. Одабрани нацрт истраживања одговара постављеним циљевима истраживања и омогућава проверу постављених хипотеза. Инструменти и експерименталне процедуре које су примењене су адекватне за постављени истраживачки проблем.

У оквиру приказа резултата истраживања описани су дескриптивни показатељи различитих когнитивних и афективних манифестација самопобољшања, као и модераторских варијабли (експлицитног, имплицитног и условног самопоштовања). Након тога анализирана је успешност манипулације експерименталних фактора – повратне информације о постигнућу на тесту и важности домена личности на који се односи (не)успех. Потом су спроведене анализе које се тичу основних истраживачких претпоставки. Тестиран је модераторски утицај експлицитног и имплицитног самопоштовања, односно њихове интеракције на начин реаговања на постигнуће на тесту, а потом и интеракцијски утицај експлицитног и условног

самопоштовања на исте облике реаговања на постигнуће. У наредном кораку у анализу је укључен и фактор важности евалуиране карактеристике. У другом делу одељка о резултатима испитивана је конвергентна валидност два маркера крхког самопоштовања – комбинације високог експлицитног и ниског имплицитног самопоштовања и комбинације високог експлицитног и условног самопоштовања. На самом крају је анализирана и конвергентна валидност конструкта имплицитног самопоштовања тестирањем релација различитих техника мерења ове варијабле – Теста имплицитних асоцијација и Теста преференције личних иницијала. Овај одељак је такође написан у складу с највишим научним стандардима. Примењени методи обраде података су одговарајући и резултати су адекватно приказани, укључујући одговарајући табеларан и графички приказ.

У одељку о Дискусији интерпретирани су добијени налази који се тичу личносних и ситуационих детерминанти самопобољшавајућег и самопотврђујућег реаговања на евалуацију личности. Резултати које се тичу разлика између особа крхког и сигурног високог самопоштовања у самопобољшавајућој мотивацији интерпретирани су у контексту претходних емпиријских налаза и теоријских претпоставки. С обзиром на то да ранија истраживања нису била усмерена на испитивање квалитативних разлика међу особама ниског самопоштовања и на утицај тих разлика на мотивацију која управља одржањем слике о себи, ови резултати представљају значајан оригинални допринос ове докторске дисертације. Овој теми је посвећена посебна пажња, а добијени резултати су анализирани и са аспекта клиничке и психотерапијске праксе. Анализа утицаја важности евалуиране карактеристике личности је дала значајан допринос разумевању динамике самопобољшања и самопотврђивања код особа ниског самопоштовања. На основу добијених резултата кандидаткиња у дискусији заузима критички став према конструктима крхког самопоштовања и имплицитног самопоштовања. Кроз цео одељак са дискусијом резултати су анализирани аргументовано и критички, и у контексту актуелних становишта из ове области. Изведени закључци су прегледно изнети и произилазе из добијених резултата.

У одељку Завршна разматрања истакнути су најважнији налази који су дискутовани са аспекта њиховог значаја како за будућа истраживања у овој области, тако и са аспекта њиховог практичног значаја.

Комисија закључује да су сви елементи дисертације написани у складу с научним стандардима.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

Bodroža, B. (2014). Validation of two conceptualizations of fragile self-esteem: contingent high self-esteem and incongruent high self-esteem. *Psihologija*, 47 (4), 373-391. **(M23)**

Бодрожа, Б. и С. Мирков (2011). Утицај генералних каузалних оријентација на извођење одбрамбених атрибуција након испитног неуспеха. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 43 (2), 223-238. DOI 10.2298/ZIP1102223B **(M24)**

Bodroža, B. & Opačić, G. (2011). Convergent and divergent validity of two measures of implicit self, 12th *European Congress of Psychology*, The book of abstracts (on CD), 4th-8th of July, 2011. Istanbul, Turkey: European Federation of Psychologists' Associations. **(M34)**

Bodroža, B. & Opačić, G. (2011). Affective reactions to success and failure - the moderating effect of implicit and explicit self-esteem, 12th *European Congress of Psychology*, The book of abstracts (on CD), 4th-8th of July, 2011. Istanbul, Turkey: European Federation of Psychologists' Associations. **(M34)**

Bodroža, B. & Opačić, G. (2011). Validation of eight scoring algorithms for calculating The Name Letter

Preference, *International scientific psychology meeting „20th Ramiro and Zoran Bujas' Days“*, Book of abstracts (p. 74), 7th-9th of April, 2011. Zagreb, Croatia: Faculty of Humanities and Social Sciences. (M34)

Бодрожа, Б. (2011). Самопоштовање и значај домена као детерминанте реакција на евалуацију способности, *Међународна научна конференција „Савремени трендови у психологији“*, Књига резимеа (49-50), 14-16. октобар 2011. Нови Сад: Одсек за психологију, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду. (M34)

Бодрожа, Б. (2012). Квалитативне разлике и високом самопоштовању: конструктна валидност две операционализације „крхког“ високог самопоштовања. Научно-стручни скуп „Други сарајевски дани психологије“, Књига сажетака (стр. 48), 20-21. април 2012. Сарајево, Босна и Херцеговина: Одсек за психологију, Филозофски факултет, Универзитет у Сарајеву. (M64)

Бодрожа, Б. (2011). Одбрамбене реакције на неуспех – Модерирајући утицај генералних каузалних оријентација и важности евалуираног домена личности, *VII конференција са међународним учешћем „Дани примењене психологије“: Психологија комуникације*, Књига резимеа (24), 23-24. септембар 2011. Ниш: Департман за психологију, Филозофски факултет. (M64)

Бодрожа, Б. и Опачић, Г. (2011). Валидација две мере имплицитног самопоштовања, *XVII научни скуп „Емпијска истраживања у психологији“*, Књига резимеа (стр. 184-185), 11-12. фебруар 2011. Београд: Институт за психологију и Лабораторија за експерименталну психологију, Филозофски факултет. (M64)

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања показују да постоје значајне индивидуалне разлике у мотивацији која лежи у основи начина реаговања на евалуацију личности. Међу особама са конгруентним и инконгруентним високим самопоштовањем те разлике нису у великој мери изражене и манифестују се само у интензитету беса који се јавља након негативне евалуације која се односила на важну карактеристику личности. Међутим, међу особама ниског експлицитног самопоштовања пратећи ниво имплицитног самопоштовања у значајној мери детерминише комплексну динамику мотива самопобољшања и самопотврђивања. У зависности од тога какво им је имплицитно самопоштовање, особе ниског експлицитног самопоштовања на различит начин успевају да задовоље потребу за самопобољшањем, а да притом остану доследне слици коју имају о себи (тј. да се самопотврде). Док особе са инконгруентним ниским самопоштовањем (тј. комбинацијом ниског експлицитног и високог имплицитног самопоштовања) још увек имају очуване адаптивне психолошке ресурсе који им могу помоћи да се изборе са последицама негативне евалуације личности, особе конгруентног ниског самопоштовања показују маладаптивне начине суочавања са позитивном и негативном евалуацијом коју добијају из своје средине.

Резултати који се тичу другог индикатора квалитета самопоштовања – условног самопоштовања, у великој мери су недоследни резултатима добијеним уз помоћ мера имплицитног самопоштовања. Налази показују да условно самопоштовање није концепт који омогућава прављење финих дистинкција у самопобољшавајућем и самопотврђујућем реаговању ни код особа ниског ни високог самопоштовања. На основу тога закључено је да је динамика мотива самопобољшања и самопотврђивања више под утицајем индивидуалних разлика базираних на аутоматској когницији (попут имплицитног самопоштовања), него под утицајем свесног и контролисаног начина на који особа размишља о себи.

Испитивање односа између инконгруентног високог самопоштовања и условног високог самопоштовања, на које се у литератури реферише као на маркере једног истог конструкта – крхког високог самопоштовања, показало је да они нису међусобно повезани. Када се узму у обзир и различити модераторски ефекти ових маркера на самопобољшавајуће реаговање на евалуацију личности, закључено је да имплицитно самопоштовање и условно самопоштовање говоре о квалитативно потпуно различитим аспектима разлика међу особама високог самопоштовања, који имају и различите ефекте када је у питању мотивација одржавања слике о себи.

Када је у питању конструкт имплицитног самопоштовања, може се закључити да, иако различите технике његовог мерења не показују конвергенцију, постоје извесни докази критеријумске валидности. Наиме, и Тест имплицитних асоцијација и Тест преференције личних, као мере имплицитног самопоштовања иницијала, код особа ниског експлицитног самопоштовања имају сличне модераторске ефекте на начин самопобољшавајућег и самопотврђујућег реаговања на евалуацију личности.

На основу свих изнесених резултата кандидаткиња је извела важне закључке који се тичу још увек проблематичног статуса кључних појмова на којима су базирана савремена истраживања самопобољшања и самопотврђивања. Поред тога, резултати овог истраживања указали су на значајан неистражени простор који се тиче разлика у динамици самопобољшања и самопотврђивања код особа конгруентног и инконгруентног ниског самопоштовања, а који има важне импликације за клиничку и психотерапијску праксу.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање које представља окосницу ове докторске дисертације има веома важне

импликације за концептуални статус различитих психолошких конструката из области социјалне психологије – пре свега конструката крхког високог самопоштовања и имплицитног самопоштовања, а као последицу тога и значајне импликације за анализу индивидуалних разлика у мотивацији која лежи у основи одржавања слике о себи. Иако је у раду спроведен велики број анализа, резултати истраживања приказани су прегледно и јасно и сумирани на начин који је омогућио да се стекне јасан увид у најважније закључке који из анализа произилазе. Резултати су представљени табеларно и илустровани графиконима где је то било потребно и информативно. Добијени резултати су на исправан, адекватан и јасан начин тумачени и дискутовани у односу на одговарајућа научна сазнања и актуелна становишта у области предмета истраживања. На основу резултата изведени су закључци који дају одговоре на постављене циљеве истраживања. Значајно је напоменути и да кандидаткиња даје критички осврт и на ограничења која произилазе из нацрта истраживања, узорка и примењених статистичких анализа, чиме показује зрелост у интерпретацији истраживачких налаза.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

2. Дисертација садржи све битне елементе

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Постоји неколико разлога због којих ова докторска дисертација представља оригиналан допринос области психологије. Прво, у дисертацији је први пут систематски и плански приступљено испитивању квалитативних разлика у ниском самопоштовању и релевантности тих разлика за самопобољшавајуће и самоповтврђујуће понашање у сусрету са евалуацијом личности. С обзиром на то да ова тема није била систематски обрађивана у претходним истраживањима из ове области, кандидаткиња није имала могућност да добијене резултате тумачи у контексту налаза претходних истраживања, али је на компетентан начин извела веома значајне закључке о комплексној динамици мотива за одржањем слике о себи која се јавља код особа ниског самопоштовања. Ови резултати имају значајне импликације не само за област социјалне психологије, него и за области клиничке и психотерапијске праксе.

Поред тога, у овом истраживању је први пут директно тестиран однос различитих маркера крхког самопоштовања. Резултати су показали да, не само да ови маркери нису међусобно повезани, него немају ни сличне ефекте који се тичу реаговања на евалуацију личности, што је аргумент који се обично наводи у прилог тезе да се ради о маркерима истог конструкта. Стога је важан допринос ове дисертације у томе што је у њој на јасан и директан начин демонстрирано да постоје важни концептуални проблеми чије решавање представља предуслов за даљи развој сазнања у области која се бави индивидуалним разликама у мотивима који управљају одржањем слике о себи.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Сваки научни рад који се заснива на емпиријским подацима укључује ограничења која произилазе из несавршених метода процене релевантних феномена. Ова дисертација нема недостатака који ограничавају валидност добијених резултата истраживања, али свакако има извесна методолошка ограничењима која ограничавају генерализабилност изведених закључака. На првом месту то је ограничење које произилази из начина одабира узорка испитаника (пригодни узорак студената психологије у ком су значајно заступљеније

жене) и величине узорка. Такође, ограничење представља и начин концептуализације истраживања – лабораторијски експеримент, који обично подразумева умањену еколошку валидност резултата истраживања. Једна од негативних последица умањене еколошке валидности овог истраживања могла је бити ниска инволвираност испитаника, што је потенцијално могло бити узрок малог броја добијених индивидуалних разлика у самопобољшању – нарочито међу особама крхког и сигурног високог самопоштовања. Међутим, треба навести да кандидаткиња у дисертацији јасно експлицира сва ова ограничења и даје предлоге за њихово превазилажење у будућим истраживањима.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже се докторска дисертација мр Бојане Бодрожа под називом „Детерминанте илузија самопобољшања у ситуацији доживљеног неуспеха“ прихвати, а кандидату одобри одбрана.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

др Снежана Смедеревац, редовни професор за ужу научну област Психологија, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

др Владимир Михаић, ванредни професор за ужу научну област Психологија, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

др Ирис Жежељ, доцент за ужу научну област Психологија, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

др Горан Опачић, ванредни професор за ужу научну област Психологија, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење, односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.